

Boekbespreking van F. Bordewijk – Karakter

Er zijn boeken die je 'moet' hebben gelezen om iets te weten te komen van de Nederlandse literatuur en natuurlijk voor jezelf als lezer als persoon.

Zo is Karakter van F (Ferdinand) Bordewijk er één van. Het boek is in 1937 geschreven.

Ik heb het helaas niet helemaal gelezen vanwege mijn eigen schrijven wat er tussen kwam maar

wat ik las was dan ook geweldig.

Ik zal een bespreking geven van de aantekeningen die ik heb uitgewerkt:

Pag. 7 - De beginzin is prachtig: 'In het zwartst van de tijd, omtrent Kerstmis, werd op de Rotterdams kraamzaal het kind Jacob Willem Katadreuffe met de sectio caesarea ter wereld geholpen'.

Twee dingen vallen mij op in deze zin. In het zwartst van de tijd en het kind. Het eerste kan zowel letterlijk als figuurlijk geïnterpreteerd worden. Letterlijk, 21 december is de dag het kortst en daardoor veel donker. Figuurlijk omdat het in 1917/18 heel moeilijk was om een kind alleen op te voeden.

Het tweede is: het kind - is met erg veel afstand geschreven. Hij had ook 'de jongen' kunnen schrijven. Dit geeft veel meer gevoel.

Bordewijk heeft dit met opzet gedaan omdat zij haar zoon, haar kind, met heel weinig gevoel zal opvoeden. Meer met de ratio - het denken - en hard werken. Zij, de moeder, is een achttienjarige dienstbode. Ze heet Jacoba Katadreuffe. Ze is de dienstbode van

A.B. Drederhaven en hij heeft haar zwanger gemaakt. Hij is een deurwaarder.

Pag.8 - 'Het meisje was niet van een aard om te bezwijken, zij had een sterke wil, maar zij was een meisje. Wat haar gebeurde was op de grens van een overweldigen, het was een niet geheel, en zij beschouwde het ook niet zo'.

Ze zijn met elkaar bed geweest. Hij met haar eigenlijk en als dat 'gevolgen had dan trouwde hij met haar'. Nog voor hij dit gevoel kan vertellen zegt zij: Ik ben in positie. Ik ga.

Zeg dit gevoel dan, kun je als lezer dan bij wijze van spreken. Mooi geschreven van Bordewijk om dit niet te doen. Het was de tijd van toen + schrijftechniek. Mooi!

Pag.8 - Catadreuffe noemt zich voortaan juffrouw Catadreuffe.

'Daar ging het jonge ding, met een puilende rieten koffer. Hij zag haar gaan in het beginnend grauwen van avond, het was begin april'.

Prachtig, prachtig.

Pag.8 - 'Hij zag haar gaan..... Hij keerde zich om Hij stond even stil, - drie keer 'hij' achter elkaar en absoluut niet storend. Het kan ook herhaling zijn maar zo voelt het niet.

Pag. 14 - Juffrouw C. ontmoet een man, Herman Knolhein, een bokschipper. '..... een knul met een vlees van steen, breed, zwaar gevoed, diep dreunend van stem, zo een knul alleen geschapen uit Holland en water'.

Beste schrijvers in spé, diep dreunend van stem en een knul alleen geschapen uit Holland en water hoeft je niet na te willen doen. Met andere woorden, deze woorden in deze zin zijn van Bordewijk, het is zijn stijl. Geweldig.

Pag. 14/15 - Verleden en heden lopen in dit boek door elkaar heen - 'Voor haar zoon zorgde zij goed, zij was een weinig sprekende, straffe, onbuigzame, harde moeder, maar zij was goed....'.

Pag. 15 Kleren om uit gaan had ze niet. Als haar werkkjurken en schorten maar heel en zindelijk waren dan was ze tevreden. Ook de jonge Katadreuffe herinnerde zich deze jaren als diep zwart....'.

Dit vervlechten van heden en verleden en op zo'n manier dat je zo leest dat je het steeds in het nu ervaart, dat krijg je alleen voor elkaar als je (heel) goed kan schrijven.

Pag. 16 - Bovenaan - Rapalje. Leuk, hoor je tegenwoordig haast niet meer.

Zo tussendoor - Er worden grote sprongen in de tijd gemaakt. Zo is de zoon een kind van vijf en zo van achttien jaar zonder werk. Geen ambacht want dat had zijn moeder ook niet - zij moest het alleen doen dus hij ook (het personage denkt dit vooral).

Pag. 27 - 'want hij was achter de curator aangekomen, dat past nu eenmaal, de man komt na de heer'.

Sommige dingen veranderen niet zoals een vrouw loopt niet vooruit de trap op als een man achter haar loopt. Maar een man komt de heer, nee, dat bestaat niet meer. Gelukkig ook maar denk ik.

Pag. 33 - 'Toen zag K. in het bediendenkantoor een zware gedrongen gestalte, gezet zonder buikigheid, eer breed dan groot, een man met een machtige flambard diep op zijn hoofd'.

Iedereen kan deze zin bedenken. Behalve, gezet zonder buikigheid. Die zin is van Bordewijk.

Prachtig.

Zo tussendoor - Zonder dat je weet in welk jaar het boek zich afspeelt proef je heel goed de sfeer.

Het is zogeheten couleur locale waar Bordewijk heel goed in is.

Pag. 34 - Door samenloop van omstandigheden komt de jonge K. erachter dat de deurwaarder zijn vader is - Dreverhaven.

Pag. 41 - De jonge K. zit in een kroeg met een kameraad en tevens vriend van Katadreuffe.

De jonge Katadreuffe is de zoon en K. is de moeder. Zo worden ze in het (hele) boek aangeschreven.

'De moeder duiden ze ondereen nooit anders dan met 'zij' of 'haar'. Geen geringschatting, eenvoudig een kenteken van het feit dat er tussen hen geen andere vrouw bestond, wie overigens voor ieder hunner afzonderlijk bestaan mocht '.

Prachtig geschreven. Zo'n zin schud je of zo uit je mouw en dan heet dit inspiratie óf is er lang over na gedacht om deze zin zo mooi op te schrijven. Allebei is het knap.

Pag. 41 – Bovenaan – schrijftechniek –

‘Nee, zei K. kort. En dan, om uit te leggen: ‘Ik wou jou het eerst vertellen.’ Bordewijk had kunnen zeggen: ‘Ik wou jou het eerst vertellen’, legde hij uit. Dit is absoluut lang niet zo’n interessante zin als die van Bordewijk. Door B. interpuncties als een komma en een dubbele punt krijg je als lezer de tijd en de kans om even na te denken en het gevoel van deze twee personages in je op te nemen. En dat is precies B. zijn bedoeling. Knap hoor.

Pag. 47 – Schrijftechniek – ‘Het gesprek werd even afgebroken door de telefoon. Terwijl De Gankelaar sprak in de hoorn keek Katadreuffe de kamer rond, een éénraamskamertje aan de voorkant, zonnig.....’.

Wanneer je als schrijver van een dialoog af wilt maar niet van de personage kun je zo’n schrijftechniek als die van Bordewijk inzetten. Het moet wel goed gedaan worden anders heb je de kans dat het volgende wat geschreven wordt wat (of heel) houterig overkomt.

Pag. 48 – Onderaan – ‘Middelerwijn’. Leuk, hoor je tegenwoordig helemaal niet meer. Ik wist eerlijk gezegd ook niet dat het woord bestond. Ik kon uit de zin halen dat het ‘ondertussen’ betekent.

Zo tussendoor – Er staan heel vaak van die kleine zinnen in van eenvoud en oh zo mooi.

Bijvoorbeeld op pag.50: ‘Rentenstein vond het eerst bedenkelijk iemand in dienst te nemen die failliet was, hij had een kleinburgelijk wantrouwen tegen gefailleerden’.

En op pag. 51: ‘Hij merkte de eenvoudige, sprekende adeldom op van deze smalle handen’.

Het lijkt zo eenvoudig zo’n zin te schrijven. Geloof mij, het is moeilijk.

Pag. 59 – ‘Dit alles was ten slotte geen heksentoer’ – Leuk, hoor je tegenwoordig niet zo snel meer.

Pag. 59 – ‘Spoedig was hij (jonge K. -jv) de Burgeiks voorbijgestreefd. De verdienste daarvan was gering, want deze jongens van de klei zouden het nooit heel ver brengen. De Gankelaar sprak met lof over hem,Het bestaan van Katadreuffe was hij reeds weder vergeten’.

Prachtig, prachtig. Alleen met het verstand opvoeden werkt dus niet.

Pag. 65 – B. geeft allerlei beschrijvingen van de mensen die op het kantoor werken. Pietje bijvoorbeeld: ‘Het zat zelden, het geleidde de cliënten, bracht stukken, liep van de ene kamer naar de andere, deed boodschappen. Het had een teer, meisjesachtig uiterlijk, mooie gele kinderogen, en lelijke brokkeltandjes’.

Vooraf dit laatste hoeft je niet te willen doen. Met andere woorden, niet willen overschrijven. Het is van Bordewijk en dit woordje valt te veel op om net te doen alsof het van jezelf is. Prachtig van B.

Pag. 68 – ‘Vaal en triest strekten de plankenrijen met de enorme massa’s papier zich aan alle kanten om hem, boven hem, onder hem uit. De rijen liepen van hem weg, hoekten aan het eind stijf om, en kwamen weer op hem af, niet ontzield, maar of er nooit een ziel in had geleefd’.

Prachtig.

Zo tussendoor – In een literaire boek zoals die van Bordewijk staat geen enkele 'fout'.

Dat is wel eens anders. Ik heb eens het boek Gods dwazen van Joanne Harris besproken en daar stonden echt fouten in. Het boek speelt zich af in 1610 en dan moet ik als lezer niet gaan twijfelen als er iets gezegd wordt wat wel erg anno 2011 klinkt. Ik zal een voorbeeld noemen: 'Onze vakantiesfeer wordt echter ondermijnd door onzekerheid'. Op zich een heel mooie zin, maar vakantiesfeer? In 1610? In dat jaar werd er waarschijnlijk ook dit niet gezegd: 'En toch lijkt de wereld buiten het klooster niet stil te staan, groei en verval, leven en dood gaan in hun gewone tempo verder, met de bewegingen van de getijden, alsof God zijn eigen agenda heeft'.

Gods eigen agenda? Ik heb een geschiedenisleraar gevraagd of ze dit zeiden in 1610 (ik kan het ten slotte fout hebben nietwaar) en hij zei van niet. Fouten dus die in de literatuur niet gemaakt worden.

Pag. 70 – 'Bij alle bochten schommelde het schepsel in een hoek met zijn kop voorover geknakt neerhangend van een lange slappe hals, dronken, idioot of gestorven'.

Over dit 'gestorven' is nagedacht. Bordewijk had er ook dood kunnen neerzetten. Maar het is zo dat wanneer je net dood bent, gestorven dus, je nog helemaal slap bent. Na een korte tijd word je, om het oneerbiedig te zeggen, stijf om daarna weer slap te worden.

Dus B. heeft terecht gekozen voor het woord gestorven en er echt over nagedacht.

Zo tussendoor – In dit boek staat haast geen dialoog. Het zijn vooral veel beschrijvingen.

Pag. 82 – '..... – een hoogst agressief schepseltje dat pleitte met harde stem en een tong als vlijm'.

Ha, daar komt dus het woord vlijmscherp vandaan. Weer wat geleerd.

Pag. 84 – 'Hun verhouding (tussen de jonge K. en Katadreuffe zelf-jv)) was nu beter, ze had niet meer die onrust van toen hij nog thuis was, dat zonder een woord haar zoon willen opjagen, vooruit, voorui, opschieten, zij had het ook gemoeten'.

Mooi, mooi, mooi.

Zo tussendoor: Ik ben nu op pagina 86 en het boek wordt zo geschreven dat er van alles gebeurt maar dat er uiteindelijk niets gebeurt. Knap hoor.

Pag. 94 – Dreverhaven heeft er moeite mee om zich te ontkleden. 'Hij hield waar het maar enigszins kon zijn hoed op en zijn overjas aan, want hij had de ziel van een vrek die meent dat hij door zich te ontkleden zichzelf besteelt.Hij was voor de vrouwen royaal, hij sloeg een groot bedrag stuk, en....

De eerste zinnen zijn geweldig maar wat ik zo leuk vind is dat er voor de tijd van nu heel oude uitdrukkingen worden gebruikt. De oudere luisteraars/lezers zullen dit stuk slaan van een groot bedrag wellicht herkennen.

Pag. 106 – Zoon Katadreuffe gaat naar Dreverhaven om zijn schuld af te betalen. D. is een erg goede deurwaarder.

'Katadreuffe ging niet aanstonds binnen. Hij bleef staan op de hoek en zag hier het huis van voren. Het hing niet slechts opzij, het hing ook voorover, in een grote dreiging boven Brede Straat en Lange Baanstraat, zijn schaduw moest zwaar op de plaveisels drukken'.

Dit is naast een beschrijving van een huis ook een metafoor voor Dreverhaven zelf. Hij is een zeer dominante man die voor zichzelf geen gevoel toelaat en niet voor een ander.

Dit kun je terug zien in het boek maar dus ook in deze zin. Het huis staat voor hemzelf en zijn schaduw. Zijn schaduw betekent dat hij niet kan of wil inzien dat hij met zijn dominantie niet op de goede weg is. Er is geen heelheid. Gevoel en denken moeten samengaan om tot één geheel te komen.

Knap geschreven zin van Bordewijk.

Hoofdstuk Dreverhaven wordt geschreven vanuit het perspectief van Dreverhaven.

Hoofdstuk Katadreuffe en Dreverhaven wordt geschreven vanuit het perspectief van (zoon) Catadreuffe.

Knap geschreven.

Pag. 112 - 'Het duurde lang eer K. insliep. Niet van zijn woorden, maar van het gebaar met het mes had hij thans spijt, en meer, hij vreesde voor zichzelf. Van nature was hij driftig en ongeduldig, maar hij had vroeg zelfbedwang aangeleerd, en ook had de harde hand van zijn moeder geholpen.

..... En nu dit mes. Nog iets meer verblinding, de stoot een meter meer naar voren, en hij zou als vadermoordenaar hebben terecht gestaan.Maar ook schaamde hij zich, want hij vond zijn houding belachelijk. Hij voelde thans eensklaps zo goed het verschil tussen toorn en woede, - toorn imponeert, woede compromitteert'.

Zo mooi was, ik dacht ik ga dit boek 'gewoon' lezen. Maar dat lukte helemaal niet. Elke keer staan er weer zulk mooie zinnen in. Eén daarvan is bovenstaande.

Met vriendelijke

groeten Jacqueline Voskuil

september 2011